

KAUHAVA FÄRSPAKKA

AUTIOITUNEEN TORPANPAIKAN TARKASTUS 13.5.2022

SEINÄJOEN
MUSEOT

JANNE RANTANEN

SEINÄJOEN MUSEOT, ALUEELLINEN TOIMINTA
Arkeologia, tutkimusraportti 20, diar. 24.1.2024

KAUHAVA Färspakka

Tarkastus

13.5.2022

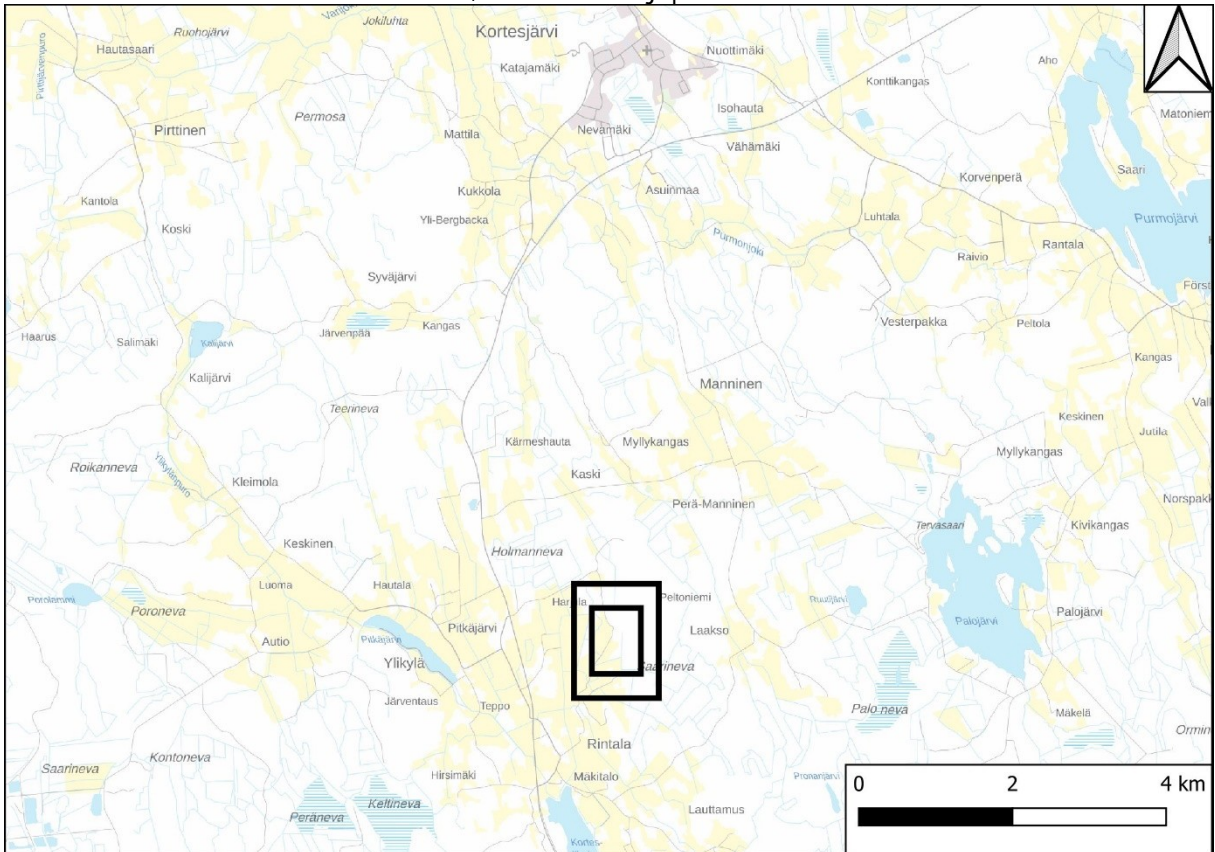
RAPORTIN ARKISTOTIEDOT

<u>Raportin nimi ja sivumäärä:</u> Kauhava Färspakka. Autioituneen torpanpaikan tarkastus 13.5.2022. (kansilehti ja 8 sivua)
<u>Raportin laatija:</u> Janne Rantanen, arkeologi (FM)
<u>Raportin säilytyspaikka:</u> Seinäjoen museot, alueellisen toiminnan virka-arkisto. Kopio raportista Museoviraston arkistossa.
<u>Raportin tunniste ja päivämäärä:</u> Arkeologia, tutkimusraportti 20, diar. 24.1.2024
<u>Valokuvat:</u> Seinäjoen museot, tutkimuskokoelma, päänumero TUK71:1–6

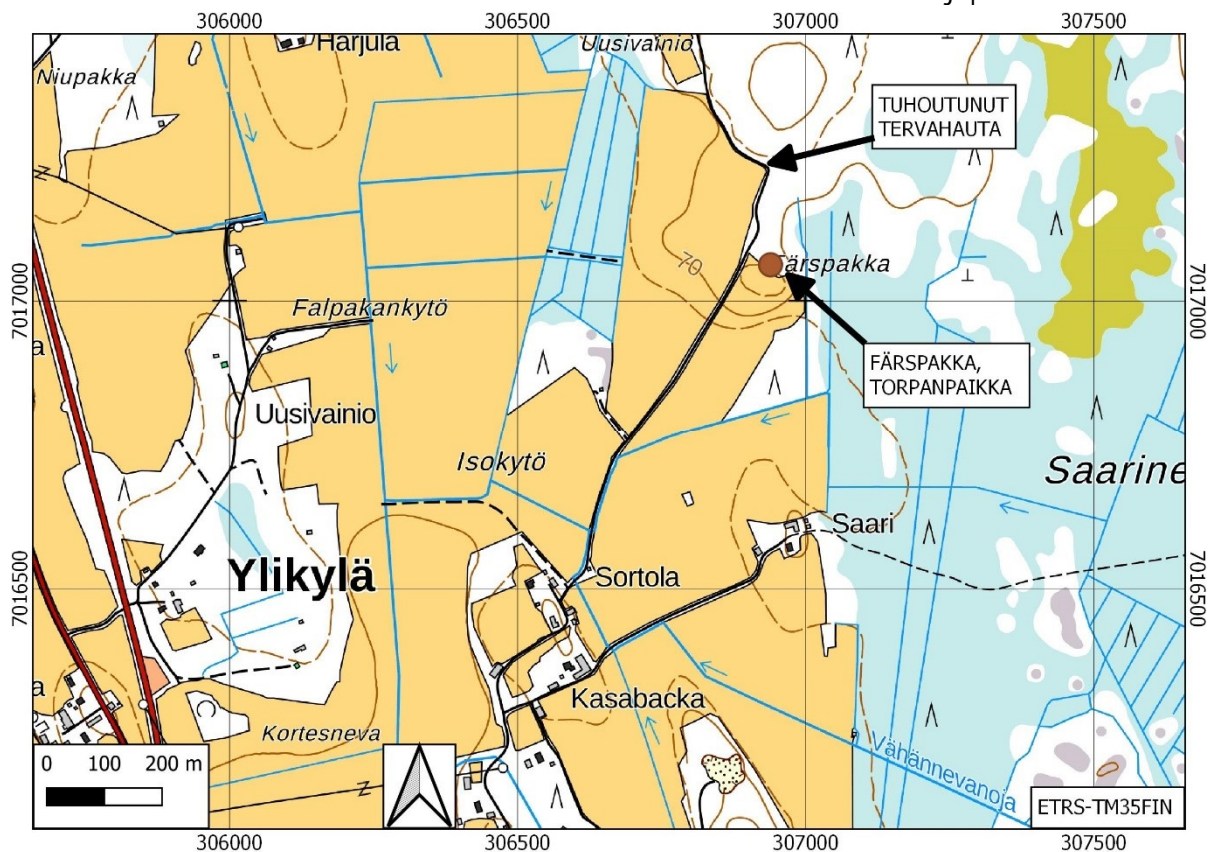
KOHTEEN REKISTERITIEDOT (muinaisjäännösrekisteri)

<u>Kunta:</u> Kauhava (ent. Korttesjärvi)
<u>Nimi:</u> Färspakka
<u>Muinaisjäännösrekisteritunnus:</u> 1000048184 (luotu 23.8.2023)
<u>Kohteen tyyppi ja tarkenne:</u> asuinpaikat, torpat
<u>Ajoitus ja ajoitusperuste:</u> historiallinen, 1800-luku
<u>Kohteen laji:</u> muu kulttuuriperintökohde
<u>Tasokoordinaatit (ETRS-TM35FIN):</u> p 7017063 i 306939
<u>Korkeusasema (N2000):</u> +70–72.5 m
<u>Aiemmat tutkimukset:</u> ei tiedossa olevia aiempia tutkimuksia
<u>Aiemmat löydöt:</u> ei tiedossa olevia aiempia löytöjä

LÄHESTYMISKARTTA. Muinaisjännöksen sijainti osoitettu mustalla kaksoiskehikolla.
Taustakarttarasteri: Maanmittauslaitos, avoin WMS-rajapinta 01/2024.

PERUSKARTTAOTE. Peruskarttarasteri: Maanmittauslaitoksen avoin WMS-rajapinta 01/2024.

JOHDANTO

Maanomistajan pyynnöstä Seinäjoen museoiden arkeologi teki 13.5.2022 kohdekäynnin Kauhavalla, Korttesjärven Ylikylässä sijaitsevalla Färspakan autioituneella torpanpaikalla. Käynnin tarkoituksena oli arvioida kohteen status muinaisjäännösten suojelun näkökulmasta ja keskustella metsänhoidollisista toimenpiteistä kohteella. Maanomistaja osallistui kohdekäyntiin.

KOHTEEN TAUSTATIEDOT

Färspakan autioitunutta torpanpaikkaa ei ole tiettävästi inventoitu missään arkeologisessa inventoinnissa, eikä kohteesta näin ollen ollut käytettävissä esitietoja. Vanhaan asuinpaikkaan viittaava nimi Färspakka esiintyy peruskartalla vasta vuodesta 1988 lähtien (karttalehti 2312 10). Kotuksen nimiarkistoon nimi on kerätty vuonna 1956 (Kotus 1956: Färbacka, Färbackanvainio), mutta vasta vuoden 1972 keruukortissa (Kotus 1972: Färspakka) kerrotaan nimen taustasta. Sen mukaan Färspakka on "*Vanha torpanpaikka [Saaren] talon pohjoispuolella. Asutus on hävinnyt ennen vuosisadan vaihdetta. Torpan raunioita on vieläkin jäljellä.*" Pienimittakaavaisessa Kalmbergin kartassa (laadittu 1856, karttalehti R.3a list 3, digitaalinen kopio Heikki Rantatuvan historiallisten karttojen portaalissa, www.vanhakartta.fi) on Färspakan tienoille merkitty nimetön talo, joka voi kuitenkin merkitä läheistä Saaren taloa. Adam Ottelinin vuosina 1844–45 laatimalle Korttesjärven pitäjänkartalle on myöhemmin liimattu nuorempi karttaosa osittain juuri Färspakan kohdalle. Vaikuttaa siltä, että alkuperäiseen karttaan ei ole merkitty Färspakan torppaa. Vuoden 1952 peruskartalla Färspakan kohdalle on merkitty peltopalstojen vieressä oleva niitty/laidun ja yksi ulkorakennus. Ulkorakennus erottuu myös vuoden 1947 ilmakuvasa.

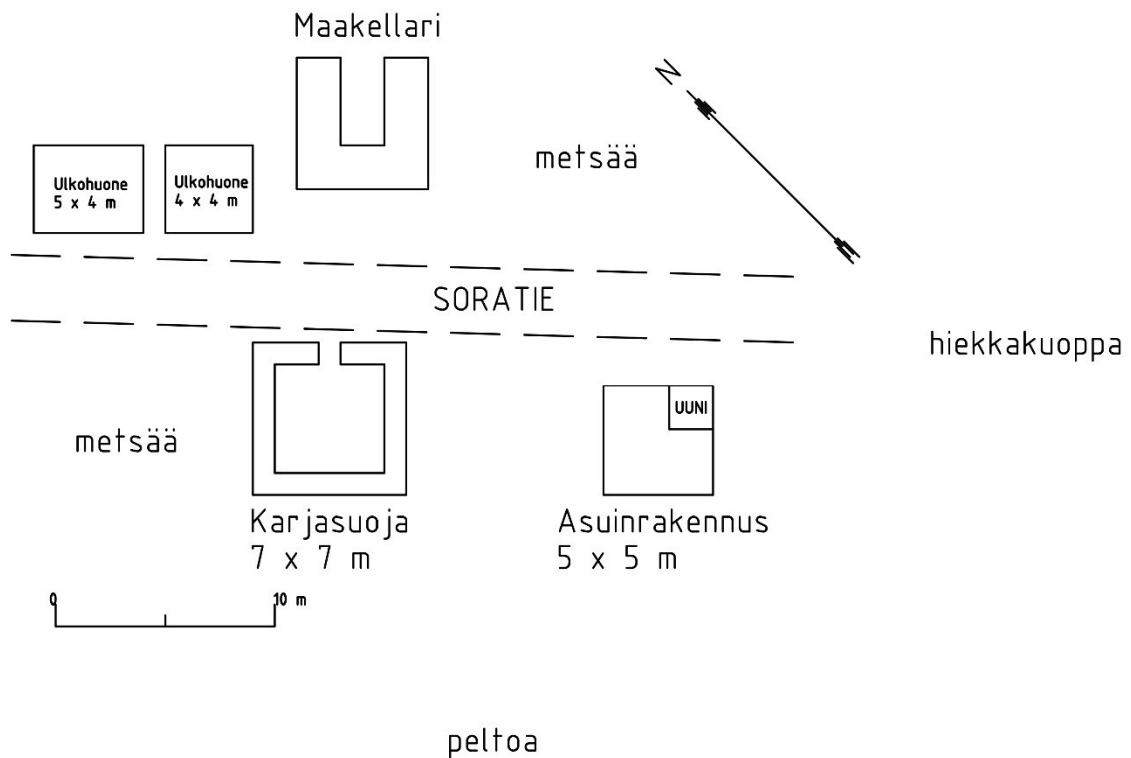
MAASTOHAVAINNOT

Kohde kartoitettiin suurpiirteisesti satelliittipaikannuksen (Garmin GPSmap 66s, muutaman metrin horisontaalitarkkuus) ja askelmittauksen keinoin. Rakennusjäännökset valokuvattiin ja niistä kirjoitettiin muistiin lyhyt kuvaus. Paikalla on metsittyneessä pihapiirissä asuinrakennuksen, karjasuojan, maakellarin ja kahden ulkorakennuksen jäännökset (kuva 1), joiden päällä kasvaa puita. Kohteen poikki kulkee metsätie, joka johtaa kohteen itäpuolella pienelle hiekkakuopalle. Kohteen pohjoispuolella kasvaa iäkäs kuusimetsä.

Asuinrakennus

Koordinaatit (GPS) p 7017063 i 306939.

Asuinrakennuksen jäännös on kohteen eteläisin rakennusjäännös, ja sijaitsee lämpimän etelärinteen partaalla. Asuinrakennuksesta erottuu neliskanttinen, luonnonlohkareista tehty kivijalka (koko n. 5 x 5 m) ja rakennuksen itäkulmassa olleen uunin kumpu. Mahdollisesti paikalla on ollut vain yksihuoneinen hirsitupa.

Kuva 1. Suurpiirteinen asemapiirros Färspakan autioituneen torpan pihapiiristä. Maastomittaus ja kartografia: Janne Rantanen.

Karjasuoja

Koordinaatit (georeferoitu ilmakuva 1947) p 7017077 i 306926.
 Asuinrakennuksen jäännöksen luoteispuolella olevan rakennuksen raunio on kooltaan n. 7 x 7 m, suurista luonnonlohkareista kylmämuuratun seinämurin ollessa n. metrin korkea. Muuriin on kiinnitetty muistolaatta paikan vanhojen asukkaisen muistoksi, ja muistelijat ovat ilmeisesti pitäneet juuri tätä jäännöstä torpan asuinrakennuksen jäännöksenä. Siinä ei kuitenkaan ole minkäänlaisia merkkejä tulisijasta, ja se vaikuttaa ennemminkin karjasuojan (kellarinavetan?) jäännökseltä. Jäännös erottuu vuoden 1947 ilmakuvassa.

Ulkorakennukset

Koordinaatit (GPS) p 7017082 i 306932.
 Kahden funktioltaan tuntemattoman ulkorakennuksen jäännökset (koot 5 x 4 m ja 4 x 4 m) ovat karjasuojan ja metsätien pohjoispuolella. Niistä erottuvat vain sammalen peittämät, luonnonlohkareista ladotut kivijalat. Ei kiuas-/uunijäännöksiä, joten rakennukset ovat mahdollisesti olleet lämmittämättömiä. Vuoden 1947 ilmakuvassa erottuu pystyssä oleva ulkorakennus juuri tällä kohtaa.

Maakellari

Koordinaatit (GPS) p 7017075 i 306938.

Edellisten itäpuolella on pohjoiseen laskevaan rinteeseen kaivettu maakellari, jonka oviaukko on luonnollisesti pohjoispuolella.

Tuhoutunut tervahauta

Koordinaatit (lidar) p 7017255 i 306938.

Kohteesta noin 200 m pohjoiseen on Maanmittauslaitoksen 2 m korkeusmallissa tervahaudalta näyttävä muodostuma, jonka paikalla oli kuitenkin tarkastuksen aikaan hiekkakuoppa. Jos paikalla on ollut tervahauta, on se tuhoutunut maanotossa. Korkeusmallin perusteella mahdollisen tervahaudan halkaisija on ollut vallin ulkoreunoista mitaten n. 20 m.

PÄÄTÄNTÖ

Maastossa kartoitettiin autioitunut ja varsin eheänä säilynyt torpanpaikka, joka käsittää useita rakennusjäännöksiä metsittyneessä pihapiirissä. Maastokäynnin jälkeen kohteen historiaa selvitettiin vanhojen karttojen, paikannimitietojen ja kiinteistörekisterin avulla. Torppa lienee perustettu vasta 1800-luvulla Ylikylän Norrbackan talon maalle, ja on autioitunut saman vuosisadan lopulla. Varmaa tietoa torpan perustamisajasta ei kuitenkaan löytynyt. Toisinaan torppia on perustettu vanhempien tervapirttien paikoille, mikä on mahdollista myös tämän kohteen tapauksessa, ottaen huomioon läheisen tervahaudan. Torpan vanhat peltotilkut ovat yhä viljeltyjä, nykyisin Ylikylän laajaan peltoaukeaan yhdistyneinä. Museoviraston suojeluohjeen (Arkeologisen kulttuuriperinnön opas, www.akp.nba.fi) mukaan 1750-lukua vanhemmat torpanpaikat katsotaan muinaismuistolain rauhoittamiksi kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Myös sitä nuorempia kohteita voidaan rauhoittaa, mikäli ne ovat erityisen hyvin säilyneitä ja edustavia kokonaisuuksia. Tarkastuksen tuloksena kohde luokiteltiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi (ent. III luokan kohde, toisarvoinen muinaisjäännös), mutta kohteen suojelustatusta voidaan arvioida uudestaan mahdollisen kaavoituksen yhteydessä. Tällä hetkellä mikään ei uhkaa torpanjäännöksen säilymistä.

Seinäjoella 24. tammikuuta 2024

Janne Rantanen

arkeologi

Seinäjoen museot – Etelä-Pohjanmaan alueellinen vastuumuseo

VALOKUVAT

TUK71:1. Kuvan vasemmassa reunassa puiden peittämä asuinrakennuksen jäännös, keskellä karjasuojan jäännös ja sen oikealla puolella taustalla Saab 9-5 2.0 Estate SE. Luoteeseen.

TUK71:2. Karjasuojan raunio. Etelään. JR 13.5.2023.

TUK71:3. Muistotaulut karjasuojan seinämuurissa. Kaakkoon. JR 13.5.2023.

TUK71:4. Vasemmalta oikealle: hiekkakuopan reunalla oleva puuaita, puiden peittämä asuinrakennuksen jäännös ja karjasuojan seinämuurin itäkulma. Kaakkoon. JR 13.5.2023.

TUK71:5. Funktioltaan tuntemattomien ulkorakennusten kivijalat. Luoteeseen. JR 13.5.2023.

TUK71:6. Maakellarin jäännös. Lounaaseen. JR 13.5.2023.